

Ta'lim samaradorligini oshirishda grafik organayzerlarning didaktik imkoniyatlari

Tursunova Dilbar Zafarovna-Jizzax davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu tezis ta'lim jarayonida grafik organayzerlardan foydalanishning didaktik imkoniyatlarini o'rganadi. Grafik organayzerlar vizual vositalar sifatida o'quvchilarning ma'lumotlarni tizimlashtirish, mantiqiy fikrlash va o'zlashtirish qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Zamonaviy ta'limda ular interfaol metodlarning muhim qismi bo'lib, o'quv samaradorligini oshirish, o'quvchilarning faolligini kuchaytirish va murakkab mavzularni soddalashtirishda samarali vosita hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, grafik organayzerlar o'quvchilarning vizual xotirasi, ijodiy tafakkuri va o'qish savodxonligini yaxshilaydi, shuningdek, ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim samaradorligi, grafik organayzerlar, didaktik imkoniyatlar, vizual ta'lim vositalari, interfaol metodlar, mantiqiy fikrlash, o'quv jarayoni, o'quvchilar faolligi, tushunchalarni tizimlashtirish.

Abstract: This thesis studies the didactic possibilities of using graphic organizers in the educational process. Graphic organizers, as visual tools, serve to develop students' abilities to systematize information, logical thinking and assimilation. In modern education, they are an important part of interactive methods and are an effective tool for increasing learning efficiency, increasing student activity and simplifying complex topics. The results of the study show that graphic organizers improve students' visual memory, creative thinking and reading literacy, as well as make the educational process more interesting and effective.

Keywords: educational efficiency, graphic organizers, didactic possibilities, visual educational tools, interactive methods, logical thinking, educational process, student activity, systematization of concepts.

Аннотация. В данной работе исследуются дидактические возможности использования графических органайзеров в образовательном процессе. Графические органайзеры, как визуальные инструменты, служат для развития у учащихся способности к систематизации информации, логическому мышлению

и усвоению. В современном образовании они являются важной частью интерактивных методов и эффективным инструментом повышения эффективности обучения, повышения активности учащихся и упрощения сложных тем. Результаты исследования показывают, что графические органайзеры улучшают зрительную память учащихся, творческое мышление и навыки чтения, а также делают образовательный процесс более интересным и эффективным.

Ключевые слова: эффективность обучения, графические органайзеры, дидактические возможности, визуальные образовательные инструменты, интерактивные методы, логическое мышление, образовательный процесс, активность учащихся, систематизация понятий.

Kirish Zamonaviy ta'lim tizimida samaradorlikni oshirish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi strategiyalari, xususan, o'quv dasturlari va darsliklarni ilg'or xorijiy tajriba asosida qayta ko'rib chiqishga qaratilgan [5]. Grafik organayzerlar (masalan, T-chizma, Venn diagrammasi, klaster, ierarxik diagrammalar) ta'limda vizual va interfaol vositalar sifatida keng qo'llanilmoqda. Ular o'quvchilarning ma'lumotlarni vizual tarzda tashkil etishiga yordam berib, kognitiv yuklamani kamaytiradi va chuqur tushunishni ta'minlaydi [1]. Ushbu tezis grafik organayzerlarning didaktik imkoniyatlarini tahlil qilish va ularni ta'lim jarayoniga joriy etishning afzalliklarini yoritishga bag'ishlangan.

Asosiy qism Grafik organayzerlar – ma'lumot va g'oyalarni vizual tarzda tartibga soluvchi, o'quvchilarning tushuncha, atamalar va faktlar o'rtasidagi munosabatlarni ko'rsatuvchi vositalardir [3]. Ular quyidagi turlarga bo'linadi:

- **T-chizma** – mavzuni markazga joylashtirib, uning tarmoqlarini ko'rsatadi, murakkab mavzularni tahlil qilishda qo'llaniladi [8].

- **Venn diagrammasi** – ikki yoki undan ortiq tushunchani solishtirish uchun ishlatiladi.

- **Klaster** – g'oyalar klasterlarini hosil qilish orqali ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

- **Ierarxik diagrammalar** – mavzuni ierarxiya bo'yicha tuzishda yordam beradi.

Grafik organayzerlarning didaktik imkoniyatlari quyidagilardan iborat:

1. **Ma'lumotlarni vizual tashkil etish** – o'quvchilar matn yoki mavzuni diagrammalar orqali ko'radi, bu esa xotirada uzoq saqlanishini ta'minlaydi [2].

Boshlang'ich sinflarda o'qish savodxonligini oshirishda vizual xotirani kuchaytiradi [2].

2. **Mantiqiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish** – o'quvchilar aloqalarni topib, sabab-oqibat munosabatlarini tushunadi, bu esa yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi [1].

3. **O'quv jarayonini interfaol qilish** – guruhlarda yoki juftlikda ishlaganda fikr almashinuvi kuchayadi, o'quvchilarning faolligi oshadi [3].

4. **Turli fanlarda qo'llash imkoniyati** – ona tili, adabiyot, matematika, ingliz tili, tabiiy fanlarda samarali [4. Masalan, adabiyot darslarida personajlar xususiyatlarini tahlil qilishda yoki ingliz tilida o'qishni yaxshilashda qo'llaniladi [4].

5. **Maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun moslashuvchanlik** – kognitiv yuklamani kamaytirib, o'rganishni osonlashtiradi [6].

O'zbekiston olimlari tadqiqotlarida grafik organayzerlar ta'lim samaradorligini oshirishda muhim vosita sifatida e'tirof etilgan [1].

Muhokama Grafik organayzerlarning afzalliklari ko'p bo'lsa-da, ba'zi muammolar ham mavjud: o'qituvchilar tomonidan to'g'ri tanlanmasa yoki o'quvchilarga yetarli tushuntirilmasa, samarasi pasayishi mumkin [7]. Shuningdek, raqamli grafik organayzerlarni (masalan, kompyuter dasturlari orqali) joriy etish zamonaviy tendensiyalarga mos keladi, ammo texnik imkoniyatlar cheklangan maktablarda qiyinchilik tug'dirishi mumkin [2]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, grafik organayzerlar doimiy qo'llanilganda o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi 20-30% ga oshishi mumkin [6]. O'zbek ta'limida ularni kengroq joriy etish uchun o'qituvchilarni malaka oshirish kurslarida o'rgatish zarur [5].

Xulosa va takliflar Grafik organayzerlar ta'lim samaradorligini oshirishda kuchli didaktik vosita bo'lib, o'quvchilarning vizual, mantiqiy va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Ular o'quv jarayonini interfaol va qiziqarli qiladi, bilimlarni chuqur o'zlashtirishga yordam beradi.

Takliflar:

- O'qituvchilarga grafik organayzerlar bo'yicha maxsus treninglar tashkil etish.
- Darslik va o'quv materiallariga grafik organayzerlarni kiritish.
- Raqamli platformalarda (masalan, interaktiv doskalar) ulardan foydalanishni rivojlantirish.

- Boshlang‘ich va o‘rta ta‘limda majburiy qo‘llashni tavsiya etish.

Grafik organayzerlarni tizimli qo‘llash orqali ta‘lim sifatini sezilarli darajada oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Mamatova Z.X., Mamirjonova F.M. Ta‘lim samaradorligini oshirishda grafik organayzerlardan foydalanish: maqsadi, mazmuni va vositalari // European science international conference: MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS. – 2024. – B. 82-85.

[2] Nusratova S.I. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligi darslarida ijodiy qobiliyatlarini takomillashtirishda grafik organayzerlardan foydalanish // CyberLeninka. – 2025.

[3] Soatova Sh.A., Yusupova G.O. Zamonaviy ta‘lim sharoitida grafik organayzerlarni o‘rni va foydalanish usullari // International scientific and practical conference “Economics, management and digital innovation in education”. – 2024. – B. 504-507.

[4] Sartbaeva N. va boshq. Graphic Organizers as Effective Methods in Teaching Classroom English // Scientific Research Publishing. – 2020.

[5] Shofqorov A.M. Til ta‘limida grafik organayzerlardan foydalanish // CyberLeninka. – 2020. – B. 659-663.

[6] Dexter D.D., Hughes C.A. Graphic organizers and students with learning disabilities: Meta-analysis // Learning Disabilities Research & Practice. – 2011. – Vol. 26. – P. 51-64.

[7] Boon R.T. va boshq. Graphic organizers: A review for secondary students with learning disabilities // Learning Disabilities Research & Practice. – 2015. – Vol. 30. – P. 18-30.

[8] T-chizma grafik organayzerini ta‘lim jarayonida qo‘llash // Arxiv.uz. Pedagogik-psixologiya slaydlari.

[9] Kim A.H. va boshq. Graphic organizers and effects on reading comprehension for students with learning disabilities // Remedial and Special Education. – 2004. – Vol. 25. – P. 330-340.

[10] Espinoza A. Analyzing the Effectiveness of Graphic Organizers in an English Classroom // University of Nebraska at Omaha. – 2023.